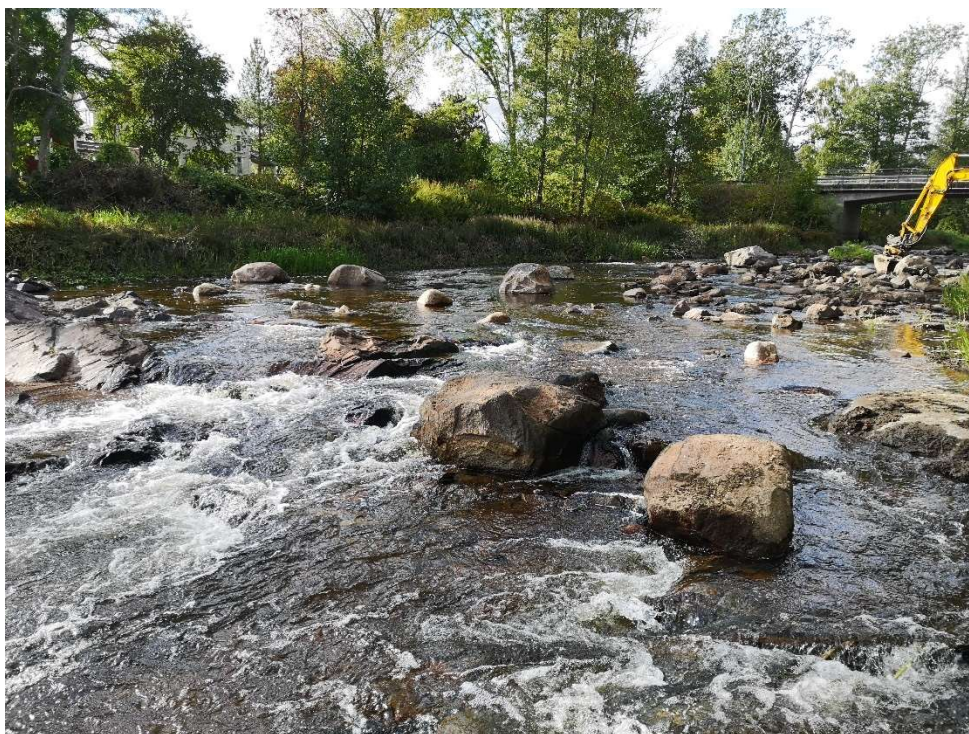

Slutredovisning för restaureringsarbeten vid Åby kvarndamm i Emån 2019-2020

Bakgrund

Emån är ett av endast 16 vattendrag med mynning i Östersjön som idag har ett livskraftigt bestånd av vildlax. Emån är dessutom världsberömd för sin extremt storvuxna stam av havsöring. Vidare finns drygt 30 andra fiskarter i systemet, vilket gör Emån till ett av de absolut artrikaste vattendragen i landet. Samtliga fiskarter är beroende av att kunna vandra upp och ner i vattendraget för sin överlevnad i olika grad. Idag är denna vandring starkt begränsad på grund av aktiva vattenkraftverk och inaktiva dammar som uppförts i syften som inte längre finns.

Åbyfors kvarn ligger längst nedströms i en 6 km lång sidofåra till Emån benämnd Fliserydskvillen. I den nedre delen av Emån är många strömvattenbiotoper indämda av kraftverksdamm. Emåkvillen är dock utpekad som det potentiellt bästa lek- och uppväxtområdet för lax och havsöring i de nedre delarna av Emån. Detta på grund av att relativt opåverkade strömvattensträckor är vanligt förekommande längs med hela kvillen. Fram till genomförandet av detta projekt utgjorde Åbyfors kvarndamm dock ett definitivt vandringshinder för all lekvandrande fisk. Med fri fiskvandring i Fliserydskvillen tillgängliggörs högklassiga lek- och uppväxtarealer i betydande grad för Emåns lax- och havsöringspopulationer.

Vid byggnationen av dammen vid Åbyfors kvarn användes i stor utsträckning stenmaterial från ån för att bygga upp själva dammkroppen. Därför fanns ett behov av att återföra denna typ av struktur tillsammans med lekgrus för att skapa goda lek- och uppväxtmiljöer för fisk i det gamla dammområdet.

Genomförande

Arbetet inleddes under sensommaren 2019 med att dammen sänktes av gradvis. Dammkroppen bestod av sten och block som placerats tvärs över ån samt av en pågjuten betongsula. Betongen forslades bort medan stenmaterialet kunde återföras till ån för att skapa lek- och uppväxtområden. Sten, block och lekgrus placerades ut över större delen av det före detta dammområdet. Åns stränder var mycket branta och raka till följd av att vattnet varit indämt under lång tid. Nya, flacka och oregelbundna slänter skulpterades för att skapa mer naturliga förhållanden. Med hänsyn till lekande fisk avbröts arbetet under hösten 2019 för att återupptas under sensommaren 2020.

Under 2020 färdigställdes biotopvårdsarbetet samt bearbetning av slänter på de kvarvarande ytorna. En utsiktsplats med en sittbänk anlades på åns norra sida. I området precis nedströms den gamla dammen var det svårt att komma ner med grävmaskin. Därför kontaktades Fliseryds Sportfiskeklubb som har erfarenhet av att arbeta med biotopvård i området. Med hjälp av klubbens medlemmar kunde detta område restaureras manuellt för att ytterligare öka arealen av lek- och uppväxtområden. Klubben kommer att fortsätta med denna typ av arbete även i framtiden, med stöd av Mönsterås kommun.

Eftersom flera bostadstomter gränsar till den gamla dammen var det av största vikt att ha en pågående dialog med de boende under hela projektiden. Dammutrivningen innebar en stor förändring som inte enbart uppfattas som positiv för de berörda. Tack vare ett ständigt informationsutbyte och ett stort mått av lyhördhet är vi av uppfattningen att de boende är nöjda med resultatet av projektet.

Resultat

Redan ett fåtal veckor efter avslutat arbete 2019 observerades de första laxarna och havsöringarna lekandes i Fliserydskvillen! Det har dessutom setts bland annat forsärla, kungsfiskare och strömstare i det före detta dammområdet. Alla dessa arter har sannolikt gynnats av åtgärden.

För att kvantitativt följa upp åtgärdens resultat genomfördes ett standardiserat elprovfiske på en lokal i det gamla dammområdet under 2019 och 2020. Under 2019 års provfiske fångades ingen lax eller havsöring. På samma lokal fångades under 2020 hela 24 laxartade fiskar (10 ind/100 m²)! Dessutom rapporterades det om de i särklass bästa siffrorna någonsin från elfiskelokaler längre upp i Fliserydskvillen. Redan år ett efter åtgärd har alltså Emåns laxar och havsöringar börjat nyttja de lekområden som varit otillgängliga i över 150 år. Smoltproduktionen förväntas öka ytterligare under de närmaste åren. Den största effekten förutspås om cirka fem år när nästa generations fiskar simmar tillbaka till sin födelseplats för att själva leka i Fliserydskvillens strömmande vatten.

En informationsskylt som beskriver projektet kommer att uppföras under våren 2021. På denna kommer det att framgå att projektet har genomförts med stöd av Naturskyddsföreningen genom försäljning av el märkt med Bra Miljöval.

Ekonomisk redovisning

Projektet har finansierats med 250 000 kr från Naturskyddsföreningens Bra Miljövalsfond. Övriga kostnader har finansierats via statsbidrag från länsstyrelsen Kalmar län och av Mönsterås kommun.

Den totala kostnaden för projektet uppgick till cirka 512 300 kr.

Kostnadsslag	Belopp (kr)
Arbetskostnad, entreprenör	457 900
Material	53 000
Övrigt	1 400
<i>Summa</i>	<i>512 300</i>

Dammområdet före avsänkning.

Dammområdet under pågående arbete.

Efter åtgärd (lågt sommarflöde).

Efter åtgärd (lågt sommarflöde).

Efter åtgärd (högt flöde).